

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาการดำเนินงานของนักศึกษาในวิชาโครงการศึกษา ศิลปะส่วนบุคคล ในหลักสูตรศิลปศึกษาของสถาบันราชภัฏ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินงานของนักศึกษาในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล ในหลักสูตรศิลปศึกษา ของสถาบันราชภัฏ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินงานของนักศึกษา ในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล ในหลักสูตรศิลปศึกษา ของสถาบันราชภัฏ ในด้านบทบาทของผู้สอน บทบาทของผู้เรียน อุปกรณ์การเรียนการสอน และทักษะพื้นฐานของผู้เรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ

1.1 กลุ่มหัวหน้าภาควิชาศิลปะ ที่ดำรงตำแหน่งในปีการศึกษา 2541 ในสถาบันราชภัฏมหาสารคาม สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ สถาบันราชภัฏสุรินทร์ และสถาบันราชภัฏสงขลา รวม 4 คน

1.2 กลุ่มอาจารย์ผู้สอนวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลในปีการศึกษา 2541 ในสถาบันราชภัฏมหาสารคาม 6 คน สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ 8 คน สถาบันราชภัฏสุรินทร์ 3 คน และสถาบันราชภัฏสงขลา 6 คน รวม 23 คน

1.3 กลุ่มนักศึกษาโปรแกรมวิชาศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรี 4 ปี ชั้นปีที่ 4 ปีการศึกษา 2541 ในสถาบันราชภัฏมหาสารคาม 16 คน สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ 28 คน สถาบันราชภัฏสุรินทร์ 28 คน และสถาบันราชภัฏสงขลา 19 คน รวม 91 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ แล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน

พิจารณาความถูกต้องเหมาะสม ความตรงตามเนื้อหา และให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไข จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่ประชากรจริง เมื่อพิจารณาหาความเชื่อมั่น แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่งแล้วสร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ได้ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ สำหรับหัวหน้าภาควิชาศิลปะ แบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของ

นักศึกษาในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล ในหลักสูตรศิลปศึกษาของสถาบันราชภัฏ

2. แบบสอบถาม สำหรับอาจารย์ และนักศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบ มีลักษณะเป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินงานของนักศึกษาในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล ในหลักสูตรศิลปศึกษาของสถาบันราชภัฏ ในด้านบทบาทของผู้สอน บทบาทของผู้เรียน อุปกรณ์การเรียนการสอน และทักษะพื้นฐานของผู้เรียน มีลักษณะเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ เป็นปัญหามากที่สุด เป็นปัญหามาก เป็นปัญหาปานกลาง เป็นปัญหาน้อย เป็นปัญหาน้อยที่สุด ตามลำดับ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินงานของนักศึกษาในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล มีลักษณะเป็นแบบสอบถามชนิดปลายเปิด (Open Ended)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้แจกแบบสัมภาษณ์และทำการสัมภาษณ์หัวหน้าภาควิชาศิลปะ ที่ดำรงตำแหน่งในปีการศึกษา 2541 ในสถาบันราชภัฏ ด้วยตนเอง ทั้งหมด 4 ฉบับ ได้รับกลับคืนมาทั้งหมด 4 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

แบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลในภาคการเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2541 โดยส่งแบบสอบถามและรับคืนแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ทั้งหมดจำนวน 128 ฉบับ ได้รับกลับคืนมาทั้งหมด

114 ฉบับคิดเป็นร้อยละ 89.06 แยกเป็นแบบสอบถามอาจารย์ 25 ฉบับ ได้รับกลับคืนมาทั้งหมด 23 ฉบับคิดเป็นร้อยละ 92 และแบบสอบถามนักศึกษา 103 ฉบับ ได้รับกลับคืนมาทั้งหมด 91 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 88.35

สรุปผลการวิจัย

แบบสัมภาษณ์หัวหน้าภาควิชาศิลปะ

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

จากการศึกษาสถานภาพของหัวหน้าภาควิชาศิลปะในสถาบันราชภัฏ พบว่า จากจำนวนหัวหน้าภาควิชาศิลปะเป็นชายทั้งหมด (ความถี่ = 4) หัวหน้าภาควิชาศิลปะส่วนใหญ่มีอายุ 46 ปี (ความถี่ = 2) มีวุฒิการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาโท (ความถี่ = 2) และปริญญาตรี (ความถี่ = 2) มีตำแหน่งทางวิชาการเป็นอาจารย์ (ความถี่ = 4) ปัจจุบันสอนที่สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ (ความถี่ = 1) สถาบันราชภัฏมหาสารคาม (ความถี่ = 1) สถาบันราชภัฏสงขลา (ความถี่ = 1) และสถาบันราชภัฏสุรินทร์ (ความถี่ = 1) มีประสบการณ์ในการสอนวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลระหว่าง 1-5 ปี (ความถี่ = 2) และระหว่าง 6-10 ปี (ความถี่ = 2) มีจำนวนชั่วโมงที่ทำการสอนวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลต่อสัปดาห์ระหว่าง 1-5 ชั่วโมง 4 (ความถี่ = 4) มีความถนัดในการสอนสาขาวิชาจิตรกรรม (ความถี่ = 2) และ สาขาวิชาศิลปะประยุกต์ (ความถี่ = 2) ปัจจุบันเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาประจำกลุ่มจิตรกรรม (ความถี่ = 2 คน) และกลุ่มศิลปะประยุกต์ (ความถี่ = 2)

ตอนที่ 2 ปัญหาการดำเนินงานของนักศึกษาในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล ของหัวหน้าภาควิชาศิลปะ

1. ขั้นตอนในการพิจารณาหัวข้อโครงการของผู้เรียน

1. อาจารย์ที่ปรึกษาให้เกณฑ์ในการเสนอหัวข้อโครงการแก่นักศึกษา
2. นักศึกษาเสนอหัวข้อโครงการต่ออาจารย์ที่ปรึกษา

3. คณะกรรมการพิจารณาและอนุมัติหัวข้อของนักศึกษา

4. นักศึกษาสามารถดำเนินงานตามขั้นตอนได้

ปัญหาที่ประสพคือ นักศึกษาไม่มีความคิดรวบยอดเป็นของตนเอง และไม่มีความมั่นใจในการนำเสนอหัวข้อโครงการ ทำให้การดำเนินงานในขั้นตอนอื่น ๆ ช้าตามไปด้วย

2. วิธีการจัดอบรมการดำเนินงาน

ผลงานภาคปฏิบัติ มีการจัดอบรมถึงวิธีการดำเนินงานในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล ซึ่งจะมีการพิจารณาถึงความคิดรวบยอดและความคิดสร้างสรรค์ รูปแบบในการนำเสนอ เทคนิคและวิธีการ การวิจารณ์และแนวทางที่ควรจะเป็น จำนวนของชิ้นงาน การคลี่คลายของงาน ปัญหาที่ประสพคือ นักศึกษาไม่เข้าใจและไม่คุ้นเคยกับการเรียนแบบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ขาดการวางแผนในการทำงานและขาดการประสานงานกับอาจารย์ที่ปรึกษา อีกทั้งชอบทำงานนอกเวลาและนอกสถานที่ นอกจากนี้นักศึกษายังมีงบประมาณไม่เพียงพอกับราคาของวัสดุอุปกรณ์ราคาสูงขึ้น

ผลงานภาคเอกสาร มีการชี้แจงขั้นตอนในการทำงาน แนะนำการค้นคว้า ตลอดจนมีตัวอย่างให้ศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการเขียนผลงานเอกสารได้ดีขึ้น ปัญหาที่ประสพคือ นักศึกษายังไม่สามารถใช้ภาษาเขียนเพื่อเรียบเรียงข้อมูลต่าง ๆ ในผลงานเอกสารได้ดีนัก และยังมีนักศึกษาบางส่วนไม่เข้าใจรูปแบบและวิธีการในการค้นคว้า

วิธีการสอบ มีการจัดตั้งคณะกรรมการในการสอบ โดยจะพิจารณาจากแนวคิดของผลงานศิลปะและผลงานเอกสารไปพร้อมกัน ปัญหาที่ประสพคือ นักศึกษายังขาดเหตุผลในการเชื่อมโยงข้อมูลในการนำเสนองาน จึงทำให้ผลงานศิลปะและผลงานเอกสารไม่สอดคล้องเท่าที่ควร

3. เกณฑ์การพิจารณาอาจารย์ที่ปรึกษา

ปัญหาที่ประสพคือมีอาจารย์ที่ปรึกษาประจำในแต่ละกลุ่มน้อย เมื่อเทียบกับสัดส่วนของจำนวนนักศึกษาทำให้ต้องจัดสรรอาจารย์พิเศษ และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาเพิ่มเติมเป็นกรณีพิเศษ นอกนั้นไม่มีปัญหา เพราะมีการพิจารณาจากสายงานที่อาจารย์สอนเป็นประจำอยู่ก่อนแล้ว โดยแต่ละคนจะต้องเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาในด้านรูปแบบ เทคนิควิธีการที่ใช้ในผลงานปฏิบัติ และการค้นคว้า การใช้ภาษาที่ใช้ในผลงานเอกสาร

4. อัตราส่วนของอาจารย์ที่ปรึกษาต่อจำนวนนักศึกษา

ปัญหาที่ประสบคือ ในบางสถาบันจะมีอาจารย์ทำการสอนในกลุ่มจิตรกรรมมาก ในขณะที่กลุ่มประติมากรรม ภาพพิมพ์และศิลปะประยุกต์ มีอาจารย์น้อยมาก หรือไม่มีเลยก็มี และอาจารย์ในกลุ่มที่ไม่มีนักศึกษาเลือกนั้นจะต้องไปช่วยเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาประจำกลุ่มที่มีนักศึกษาเลือกทำโครงการมาก

5. เกณฑ์การพิจารณาคณะกรรมการในการสอบ

ไม่ประสบปัญหาเพราะหัวหน้าภาควิชาศิลปะ อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะ และผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานจะถูกพิจารณาเป็นคณะกรรมการในการสอบทุกคน เพื่อให้ให้นักศึกษาได้นำความรู้ในการวิจารณ์งานของคณะกรรมการทุกคนไปปรับปรุงแก้ไขผลงานให้ดีขึ้น

6. การใช้เทคโนโลยีในการดำเนินงาน

ปัจจุบันอาจารย์และนักศึกษามีการนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ในกระบวนการค้นหาข้อมูลในการทำงานภาคเอกสารบ้าง แต่ไม่มากนัก ปัญหาที่ประสบคือ อาจารย์ยังขาดทักษะและความชำนาญอีกมาก รวมทั้งนักศึกษาขอใช้บริการด้านนี้้น้อยมาก ตลอดจนในบางสถาบันยังขาดเทคโนโลยีที่ทันสมัยและยังขาดอุปกรณ์ที่ใช้อำนวยความสะดวกอีกมาก

7. ทักษะของหัวหน้าภาควิชาศิลปะเกี่ยวกับคุณภาพของนักศึกษาที่เรียนวิชา

โครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล

วิธีการดำเนินงานในการเรียนวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลจะเน้นให้นักศึกษารู้จักคิดและแก้ปัญหาเป็น ทำให้เกิดทักษะและความชำนาญในการทำงานด้วยตนเองมากขึ้น และเพียงพอที่จะไปประกอบอาชีพที่เหมาะสมในอนาคตได้

8. ทักษะของหัวหน้าภาควิชาศิลปะเกี่ยวกับวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

ในอดีต นักศึกษาจะเสนอแนวคิดได้ง่ายและไม่เกิดความซ้ำซ้อน ส่วนอาจารย์จะไม่ค่อยให้ความสำคัญในการสอนและสนใจนักศึกษามากนัก ในปัจจุบันนักศึกษามีความเป็นตัวของตัวเองและกล้าแสดงออกมากขึ้น ในอนาคต อาจารย์ควรใส่ใจในรายละเอียดของนักศึกษาแต่ละบุคคลให้มากขึ้น เพื่อผลักดันให้นักศึกษาเข้าใจตนเองจนสามารถสร้างผลงานศิลปะและผลงานเอกสารได้เข้าใจและชัดเจนยิ่งขึ้น

9. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

9.1 ควรมีการเปิดรายวิชาใหม่เพิ่มอีก 1 วิชา ก่อนการลงเรียนวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาและทำความเข้าใจในการเรียนให้มากขึ้น

9.2 ควรมีการแลกเปลี่ยนทักษะของนักศึกษาที่เรียนวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล ทั้งในสถาบันราชภัฏและสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างวิสัยทัศน์ให้กับนักศึกษาก่อนที่จะเรียนจบเพื่อออกไปประกอบอาชีพในภายหน้า

แบบสอบถามอาจารย์และนักศึกษา

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากการศึกษาสถานภาพของอาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะ ในสถาบันราชภัฏพบว่าจากจำนวนอาจารย์ 23 คน เป็นชายมากกว่าหญิง คือเป็นชาย 14 คนคิดเป็นร้อยละ 60.87 เป็นหญิง 9 คน คิดเป็นร้อยละ 39.13 คิดเป็นร้อยละ 39.13 อาจารย์ส่วนใหญ่มีอายุ 41 ปีขึ้นไปคิดเป็นร้อยละ 39.13 มีวุฒิการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาโท 12 คน คิดเป็นร้อยละ 52.17 มีตำแหน่งอาจารย์ 22 คน คิดเป็นร้อยละ 95.65 อาจารย์ส่วนใหญ่สอนที่สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ 8 คน คิดเป็นร้อยละ 34.78 มีประสบการณ์ในการสอนวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลระหว่าง 1-5 ปี 17 คนคิดเป็นร้อยละ 73.91 มีจำนวนชั่วโมงที่ทำการสอนวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลระหว่าง 1-5 ชั่วโมง 23 คน คิดเป็นร้อยละ 100 มีความถนัดในการสอนสาขาวิชาจิตรกรรม 9 คนคิดเป็นร้อยละ

39.13 และมีอาจารย์ที่ปรึกษาในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลส่วนใหญ่ประจำกลุ่มจิตรกรรม 9 คนคิดเป็นร้อยละ 39.13

จากการศึกษาสภาพของนักศึกษาโปรแกรมวิชาศิลปศึกษา ในหลักสูตรศิลปศึกษา ของสถาบันราชภัฏพบว่าจากจำนวน 91 คน เป็นชายมากกว่าหญิง คือเป็นชาย 65 คนคิดเป็นร้อยละ 71.43 เป็นหญิง 26 คนคิดเป็นร้อยละ 28.57 นักศึกษาส่วนใหญ่มีอายุ 23 ปีคิดเป็นร้อยละ 53.85 มีวุฒิการศึกษาสูงสุดระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 มี 63 คนคิดเป็นร้อยละ 53.85 นักศึกษาส่วนใหญ่ศึกษาอยู่ที่สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์และสถาบันราชภัฏสุรินทร์ แห่งละ 28 คน คิดเป็นร้อยละ 30.77 มีสาขาวิชาจิตรกรรมที่นักศึกษาให้ความสนใจเป็นพิเศษ 62 คนคิดเป็นร้อยละ 68.13 งบประมาณที่นักศึกษาคาดว่าจะใช้สำหรับวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลทั้งหมดประมาณ 5,000 บาทขึ้นไป 70 คนคิดเป็นร้อยละ 76.92 และนอกจากวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลแล้ว นักศึกษายังต้องเรียนวิชาอื่นอีก 56 คน คิดเป็นร้อยละ 61.54

ตอนที่ 2 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของนักศึกษาในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล ในด้านบทบาทของผู้สอน บทบาทของผู้เรียน อุปกรณ์การเรียนการสอน และทักษะพื้นฐานของผู้เรียน สรุปได้ดังนี้

1. บทบาทของผู้สอน

จากความคิดเห็นของอาจารย์โดยเฉลี่ยพบว่า เป็นปัญหาในด้านบทบาทของผู้สอนในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.69$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อ 3.6 การดำเนินงานของผู้สอนในการตรวจสอบผลงานภาคเอกสาร ($\bar{X} = 3.56$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 2.4 การให้คำปรึกษาและแนะนำแก่ผู้เรียนในการเปิดโอกาสให้ซักถามได้ตลอดเวลา ($\bar{X} = 1.96$)

สำหรับความคิดเห็นของนักศึกษาโดยเฉลี่ยพบว่า อาจารย์มีปัญหาด้านบทบาทของผู้สอนในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.97$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อ 3.6 การดำเนินงานของผู้สอนในการตรวจสอบผลงานภาคเอกสาร ($\bar{X} = 3.30$) อันดับรองลงมาที่มีค่าใกล้เคียงกันคือ ข้อ 3.4 การดำเนินงานของผู้สอนในการติดตามการดำเนินงานผู้เรียนทุกสัปดาห์ ($\bar{X} = 3.19$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อ 2.4 การให้คำปรึกษาและแนะนำแก่ผู้เรียนในการเปิดโอกาสให้ซักถามได้ตลอดเวลา ($\bar{X} = 2.57$)

2. บทบาทของผู้เรียน

จากความคิดเห็นของอาจารย์โดยเฉลี่ยพบว่า นักศึกษามีปัญหาด้านบทบาทของผู้เรียนในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.49$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อ 5 การมีระเบียบวินัยในตนเองต่อการทำงาน ($\bar{X} = 3.91$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อ 1 การทำความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของวิชา ($\bar{X} = 2.78$)

สำหรับความคิดเห็นของนักศึกษาโดยเฉลี่ยพบว่า เป็นปัญหาปานกลาง ($\bar{X} = 3.09$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อ 2.7 การดำเนินงานของผู้เรียนในด้านการสร้างสรรค์ผลงานด้านเอกสาร ($\bar{X} = 3.32$) อันดับรองลงมาที่มีค่าใกล้เคียงกันคือ ข้อ 2.2 การดำเนินงานของผู้เรียนในด้านการค้นคว้าเพื่อหารูปแบบในการทำงาน ($\bar{X} = 3.30$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อ 3 การเข้าพบอาจารย์ที่ปรึกษา ($\bar{X} = 2.67$)

3. อุปกรณ์การเรียนการสอน

จากความคิดเห็นของอาจารย์โดยเฉลี่ยพบว่า นักศึกษามีปัญหาด้านบทบาทของผู้เรียนในระดับมาก ($\bar{X} = 3.66$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อ 1.3 อุปกรณ์การเรียนของผู้เรียนในด้านราคาของวัสดุอุปกรณ์ ($\bar{X} = 4.35$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อ 1.1 อุปกรณ์การเรียนของผู้เรียนในด้านการนำวัสดุท้องถิ่นมาใช้ ($\bar{X} = 2.39$)

สำหรับความคิดเห็นของนักศึกษาโดยเฉลี่ยพบว่า เป็นปัญหาในระดับมาก ($\bar{X} = 3.50$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 1.4 อุปกรณ์การเรียนของผู้เรียนในด้านงบประมาณที่ใช้ในการทำงาน ($\bar{X} = 4.41$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อ 1.1 อุปกรณ์การเรียนของผู้เรียนในด้านการนำวัสดุท้องถิ่นมาใช้ ($\bar{X} = 2.48$)

4. ทักษะพื้นฐานของผู้เรียน

จากความคิดเห็นของอาจารย์โดยเฉลี่ยพบว่า นักศึกษามีเป็นปัญหาด้านทักษะพื้นฐานของผู้เรียนในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.40$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อ 2.3 ทักษะพื้นฐานของผู้เรียนด้านผลงานภาคเอกสารในการเรียบเรียงข้อมูลตาม

ขั้นตอนการทำงาน ($\bar{X} = 3.78$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 1.4 ทักษะพื้นฐานของผู้เรียน ด้านผลงานภาคปฏิบัติในการทำความเข้าใจในคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา ($\bar{X} = 2.83$)

สำหรับความคิดเห็นของนักศึกษาโดยเฉลี่ยพบว่า เป็นปัญหาในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.10$)เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อ 1.1 ทักษะพื้นฐานของผู้เรียน ด้านผลงานภาคปฏิบัติในการสรุปข้อมูลที่ค้นคว้ามาเป็นแนวคิด ($\bar{X} = 3.26$) อันดับรองลงมาที่มีค่าใกล้เคียงกันคือ ข้อ 1.6 ทักษะพื้นฐานของผู้เรียนด้านผลงานภาคปฏิบัติในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ในด้านการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 3.25$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 1.5 การปฏิบัติตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา ($\bar{X} = 2.87$)

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาในการดำเนินงานของนักศึกษาในวิชา
โครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล ของอาจารย์และนักศึกษา ในด้าน

1. บทบาทของผู้สอน

ปัญหาของอาจารย์คือ อาจารย์ที่ปรึกษาในแต่ละสถาบันมีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอ กับจำนวนของนักศึกษา อีกทั้งอาจารย์ส่วนใหญ่ยังคงสอนหลายวิชาและทำงานหลายหน้าที่ ทำให้อาจารย์มีเวลาให้นักศึกษาน้อย และไม่เห็นความสำคัญในการสอนวิชาโครงการศิลปะศึกษาส่วนบุคคลเท่าใดนัก นอกจากนี้หัวข้อโครงการของนักศึกษาที่ได้รับก็ไม่ตรงกับความต้องการของอาจารย์ ข้อเสนอแนะคือ ภาควิชาควรลดภาระหน้าที่ของอาจารย์ลงและควรจำกัดจำนวนชั่วโมงที่สอนให้เหมาะสม อีกทั้งควรเน้นให้อาจารย์ทุกคนเห็นคุณค่าและความสำคัญที่นักศึกษาจะได้รับเป็นประสบการณ์ต่อไป และในบางสถาบันที่มีจำนวนนักศึกษามากนั้นทางภาควิชาควรเพิ่มจำนวนอาจารย์เฉพาะกิจขึ้นมา

ปัญหาของนักศึกษาคือ เนื่องจากการเรียนการสอนวิชาโครงการศิลปะส่วนบุคคลนั้นเป็นการเรียนการสอนแบบผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง จึงทำให้อาจารย์ไม่ค่อยมีเวลาและไม่ค่อยสนใจที่จะอธิบายเพื่อให้คำแนะนำกับนักศึกษา อีกทั้งอาจารย์ไม่ค่อยเปิดกว้างในด้านความคิดของนักศึกษาและไม่อธิบายถึงเหตุผลในการวิจารณ์งาน ข้อเสนอแนะคือ อาจารย์ควรจัดให้มีชั้นเรียนเพื่อเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา และควรมีความเป็นกันเองพร้อมทั้งควรรับฟังความคิดของนักศึกษาและควรมีเวลาอธิบายเหตุผลในการวิจารณ์งานในแต่ละครั้งด้วย

2. บทบาทของผู้เรียน

ปัญหาของอาจารย์คือ นักศึกษาไม่มีความพร้อมและไม่เข้าใจรูปแบบวิธีการดำเนินงานของตนในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล จึงทำให้เสียเวลา และทำงานช้าทุกขั้นตอน ขาดการรับผิดชอบงานและขาดระเบียบวินัยในตนเอง ไม่ปฏิบัติตามแผนการเรียน ขาดการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม และไม่ขอคำแนะนำจากอาจารย์ ทำให้ผลงานในภาคเอกสารออกมาไม่ดีเท่าที่ควร ขาดความมั่นใจในการนำเสนอผลงานและที่สำคัญนักศึกษบางส่วนขาดความรักและศรัทธาในวิชาชีพศิลปะ ทำให้ผลงานภาคปฏิบัติออกมาไม่ดีเท่าที่ควร ข้อเสนอแนะคือ นักศึกษาควรทำความเข้าใจในจุดประสงค์ของการเรียนพร้อมกับค้นคว้าหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้เป้าหมายที่ชัดเจนในการทำงาน นอกจากนี้ควรเข้าพบอาจารย์ที่ปรึกษาอย่างสม่ำเสมอทุกขั้นตอน ที่สำคัญนักศึกษควรรู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานและจัดระเบียบวินัยในตนเองให้เหมาะสม อีกทั้งควรมีความรักและศรัทธาต่อวิชาชีพศิลปะเป็นพื้นฐาน

ปัญหาของนักศึกษาคือ นักศึกษาไม่สามารถค้นหาแนวคิดเฉพาะตนได้ ทำให้ขาดความมั่นใจในการทำงานทั้งภาคเอกสารและภาคปฏิบัติ สำหรับนักศึกษบางส่วนที่ยังต้องเรียนวิชาอื่น ๆ ด้วยนั้น ส่วนใหญ่จะแบ่งเวลาไม่ทัน และมีเวลาให้วิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลน้อย ทำให้เกิดความรู้สึกกังวลใจว่าจะทำงานไม่เสร็จและจะเรียนไม่จบ นอกจากนี้นักศึกษบางส่วนไม่กล้าเข้าพบอาจารย์และไม่ค่อยปรับปรุงแก้ไขผลงานตามคำวิจารณ์ของอาจารย์ ข้อเสนอแนะคือ นักศึกษาควรสำรวจความถนัดและความสนใจของตนเองให้มากขึ้นเพื่อค้นหาจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนในการทำงาน ที่สำคัญนักศึกษควรขอคำแนะนำและรับฟังคำวิจารณ์ของอาจารย์เพื่อนำมาพิจารณาแก้ไขปรับปรุงผลงานของตนเองให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ไม่ควรเรียนวิชาใด ๆ อีกหรือถ้ามีควรเรียนให้น้อยที่สุด

3. อุปกรณ์การเรียนการสอน

ปัญหาของอาจารย์คือ ภาควิชาขาดงบประมาณจากสถาบันมาก เนื่องจากทางสถาบันไม่เล็งเห็นความสำคัญของภาควิชามากนักจึงทำให้ขาดอุปกรณ์การเรียนการสอนที่จำเป็น รวมไปถึงสภาพของอาคารเรียนที่มีอยู่ไม่สอดคล้องกับลักษณะของการทำงาน ขาดห้องปฏิบัติงาน ขาดห้องเก็บของของภาควิชา ขาดที่เก็บของส่วนตัวของนักศึกษา ขาดห้องแสดงนิทรรศการ นอกจากนี้อุปกรณ์การเรียนการสอนของภาควิชาที่มีอยู่เดิมมีสภาพชำรุดทรุดโทรม และยังมีไม่เพียงพอ ที่สำคัญนักศึกษขาดระเบียบวินัยในการใช้และบำรุงรักษาอุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นอย่างมาก

ข้อเสนอแนะคือ สถาบันควรเล็งเห็นความสำคัญของภาควิชาศิลปะ โดยเฉพาะด้านงบประมาณ เพื่อที่ทางภาควิชาฯ ได้จัดซื้ออุปกรณ์การเรียนการสอนที่จำเป็น และมีความทันสมัยมาใช้ นอกจากนี้ ควรปรับปรุงอุปกรณ์การเรียนการสอน และอาคารปฏิบัติงานที่มีอยู่เดิมให้เหมาะสม สอดคล้องกับการใช้งาน พร้อมกับควรเพิ่มเติมห้องปฏิบัติงาน ห้องเก็บของของภาควิชาที่เก็บของส่วนตัวของนักศึกษา และห้องแสดงนิทรรศการต่าง ๆ ให้เพียงพอ ที่สำคัญนักศึกษาคควรมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบและบำรุงรักษาอุปกรณ์การเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ

ปัญหาของนักศึกษาคือ อุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนมีราคาแพงและหายากเนื่องจากนักศึกษามีงบประมาณจำกัด สถานที่ปฏิบัติงานที่มีอยู่มีสภาพไม่สอดคล้องกับการทำงาน ขนาดที่เก็บของส่วนตัว ขนาดอุปกรณ์การเรียนการสอนอีกมากและมีอยู่เดิมก็ชำรุดทรุดโทรม อีกทั้งอุปกรณ์อื่น ๆ ที่ทางภาควิชาฯ มีอยู่ นักศึกษาบางส่วนยังไม่รู้จักและไม่เคยทดลองใช้ นอกจากนี้ยังขาดการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน และขาดตัวอย่างผลงานภาคเอกสารอีกมาก ข้อเสนอแนะคือ สถาบันควรร่วมมือกับภาควิชาศิลปะจัดสรรทุนสำหรับการทำงานในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลและควรมีวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ แจกนักศึกษาหรือจัดจำหน่ายในราคาถูก นอกจากนี้สถาบันควรจัดสรรงบประมาณให้กับภาควิชาศิลปะให้มากขึ้นเพื่อนำมาปรับปรุงและเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดแคลน รวมทั้งหนังสือ เอกสารวารสารต่าง ๆ ในห้องสมุดก็ควรมีความทันสมัยอยู่เสมอ ที่สำคัญภาควิชาฯ ควรแนะนำการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในภาควิชาฯ ทั้งหมด เพื่อทำความรู้จักวิธีใช้ที่ถูกต้อง ประกอบกับภาควิชาฯ ควรใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนมาช่วยทำความเข้าใจให้กับนักศึกษาด้วย

4. ทักษะพื้นฐานของผู้เรียน

ปัญหาของอาจารย์คือ นักศึกษาขาดทักษะในการใช้ภาษาในการทำผลงานภาคเอกสารประกอบกับมีประสบการณ์น้อยในการทำผลงานภาคปฏิบัติ อีกทั้งยังขาดทักษะในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยไม่ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา นอกจากนี้ นักศึกษายังมีพื้นฐานในการเรียนวิชาศิลปะที่ไม่ดีและไม่ตรงมาก่อน ข้อเสนอแนะคือ นักศึกษาคควรมองหาความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มเติม รู้จักคิดวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยขอคำแนะนำจากอาจารย์เสมอ นอกจากนี้ทางภาควิชาฯ ควรเพิ่มรายวิชาเอกให้มากขึ้น ที่สำคัญทางภาควิชาฯ และทางสถาบันควรร่วมมือกับสถาบันอื่น ๆ เพื่อจัดแสดงนิทรรศการทางศิลปะให้นักศึกษาได้ศึกษา ตลอดจนสามารถพัฒนางานของตนเองได้

ปัญหาของนักศึกษาคือ นักศึกษาไม่เข้าใจวิธีการค้นคว้าเพื่อหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของตนเอง จึงทำให้ไม่สามารถสรุปเป็นแนวคิดเฉพาะตนได้และทำให้ใช้เวลานานตลอดจน

ขาดความมั่นใจในการทำงานทุกขั้นตอนทั้งทฤษฎีและปฏิบัติก็ทั้งยังไม่สามารถเข้าใจในคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาได้เนื่องจากขาดทักษะและมีประสบการณ์ในการทำงานน้อยเป็นผลสืบเนื่องไปถึงการทำผลงานภาคเอกสารที่ไม่สอดคล้องกับผลงานภาคปฏิบัติ ข้อเสนอแนะคืออาจารย์ที่ปรึกษาควรมีเวลาอธิบายเทคนิคและวิธีการให้กับนักศึกษาเพื่อค้นหาข้อมูลที่ต้องและให้สอดคล้องกับแนวคิดของแต่ละคนที่สำคัญนักศึกษากควรสำรวจความถนัด และความสนใจในตนเองก่อน จากนั้นควรค้นหาเป้าหมายให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลพร้อมกับขอคำแนะนำจากอาจารย์เสมอ

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้แยกการอภิปรายผลการวิจัยออกเป็น 2 ส่วนคือ 1. ปัญหาการดำเนินงานของนักศึกษาในวิชาโครงการศิลปะส่วนบุคคลของหัวหน้าภาควิชาศิลปะ และ 2. ปัญหาการดำเนินงานของนักศึกษาในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล ในหลักสูตรศิลปศึกษา ของสถาบันราชภัฏของอาจารย์และนักศึกษาในด้านบทบาทของผู้สอน บทบาทของผู้เรียน อุปกรณ์การเรียนการสอน และทักษะพื้นฐานของผู้เรียนของอาจารย์และนักศึกษา ตามลำดับดังนี้

แบบสัมภาษณ์

ส่วนที่ 1 ปัญหาการดำเนินงานของนักศึกษาในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลของหัวหน้าภาควิชาศิลปะ มี 9 ข้อ ดังนี้

1. ขั้นตอนในการพิจารณาหัวข้อโครงการของผู้เรียน ปัญหาที่ประสบคือ นักศึกษาไม่มีความคิดรวบยอดเป็นของตนเอง ทำให้เกิดความไม่มั่นใจในการนำเสนอหัวข้อโครงการ และทำให้การดำเนินงานในขั้นตอนอื่น ๆ เสียเวลาไปด้วย เนื่องจากการเรียนการสอนในโปรแกรมวิชาศิลปศึกษาในสถาบันราชภัฏนั้น มีการเรียนในหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป หมวดวิชาเฉพาะด้าน และหมวดวิชาเลือกเสรี โดยเฉพาะหมวดวิชาเฉพาะด้านมีการเรียนที่หลากหลายทั้งวิชาที่บังคับเรียนและวิชาเลือกที่มีให้เลือกเรียน 4 แขนงวิชา คือ แขนงวิชาทัศนศิลป์ แขนงวิชาศิลปะประยุกต์ แขนงวิชาความเข้าใจทางศิลปะ และแขนงวิชาศิลปะพื้นบ้าน (กรมการฝึกหัดครู, 2537) โดยไม่มีการบังคับว่าต้องเลือกเรียนแขนงใดแขนงหนึ่งจนจบการศึกษา ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้วิชา

เฉพาะด้านอย่างผิวเผิน ไม่ต่อเนื่อง และไม่มีความรู้สึกซึ่งในวิชาใดวิชาหนึ่งอย่างเพียงพอที่จะสามารถสรุปเป็นความคิดรวบยอดเป็นของตนเองได้

2. วิธีการจัดอบรมการดำเนินงานในด้านผลงานภาคปฏิบัติ ปัญหาที่ประสบคือนักศึกษาไม่เข้าใจและไม่คุ้นเคยกับการเรียนแบบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง อีกทั้งไม่มีเวลาในการทำงานอย่างเต็มที่และไม่ปฏิบัติตามแผนการเรียนที่วางไว้ นอกจากนี้ยังชอบทำงานนอกเวลาราชการและนอกสถานที่ที่ทางภาควิชาจัดไว้ให้ และที่สำคัญนักศึกษขาดการประสานงานที่ดีกับอาจารย์ที่ปรึกษา ทั้งนี้จะมีสาเหตุมาจากการเรียนการสอนในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลใช้วิธีการสอนแบบผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งแตกต่างจากการเรียนการสอนในวิชาอื่น ๆ ทำให้ ผู้เรียนไม่เข้าใจถึงรูปแบบและวิธีการในการดำเนินงานของตนเองมากนัก เนื่องจากวิชานี้ไม่มี ชั้นเรียน ไม่มีการเช็คชื่อ และมีอิสระเต็มที่ในการทำงานทั้งด้านเวลาและสถานที่ จึงทำให้ผู้เรียน ละเลยต่อหน้าที่ ขาดระเบียบวินัย แบ่งเวลาในการทำงานและงบประมาณไม่ได้ ทำให้งานในแต่ละขั้นตอนล่าช้าและไม่เสร็จตามกำหนด (วิชัย หวังไชยะ, 2536)

ในด้านผลงานภาคเอกสาร ปัญหาที่ประสบคือนักศึกษาไม่เข้าใจรูปแบบและวิธีการในการทำงานด้านผลงานภาคเอกสาร ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนการสอนในโปรแกรมวิชาศิลปศึกษาจะเน้นการทำงานภาคปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี (รัตนา รักสกุลพานิชย์, 2536) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้เรียนขาดการฝึกฝนทักษะ และประสบการณ์ในการทำงานด้านเอกสารมาก ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในการอ่านเพื่อจับใจความสำคัญ การตีความ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ การใช้ภาษาในการเขียนและการเรียบเรียงข้อมูลให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผน นอกจากนี้ยังขาดแหล่งข้อมูลในการค้นคว้าและขาดตัวอย่างผลงานเอกสารอีกมาก

ในด้านวิธีการสอบ ปัญหาที่ประสบคือนักศึกษาขาดการเชื่อมโยงเหตุผลในการใช้ข้อมูลอ้างอิงเพื่อนำเสนอผลงานทำให้แนวคิดกับผลงานยังไม่สอดคล้องกันมากนัก อีกทั้งไม่มีการจดบันทึกคำวิจารณ์ของคณะกรรมการและที่สำคัญนักศึกษาไม่ปรับปรุงแก้ไขผลงานหลังการสอบ ซึ่งน่าจะมีสาเหตุมาจากนักศึกษาขาดความเข้าใจวิธีในการดำเนินงานของตน ขาดทักษะพื้นฐานและประสบการณ์ในการทำงาน ขาดการวิเคราะห์สังเคราะห์งาน และไม่คุ้นเคยกับการนำเสนอผลงานมากนัก ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือนักศึกษาไม่มีการจดบันทึกคำวิจารณ์ของคณะกรรมการ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขผลงานของตน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากนักศึกษาขาดความเอาใจใส่อย่างจริงจังและไม่ค่อยให้ความสนใจในคำวิจารณ์ของคณะกรรมการมากนัก เพราะคิดว่าผลงานที่นำเสนออยู่นั้น

ได้ผ่านการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขมาแล้วจากอาจารย์ที่ปรึกษา และมีความมั่นใจในความเชื่อของตนเองว่าเป็นงานที่ถูกต้องแล้ว อย่างไรก็ตามไพฑูริย์ สีนลารัตน์ (2524) ได้เสนอแนะว่านักศึกษาควรจดบันทึกแหล่งที่มาไว้โดยละเอียดสำหรับใช้ในการอ้างอิงหรือใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ต่อไป

3. เกณฑ์การพิจารณาอาจารย์ที่ปรึกษา ปัญหาที่ประสพคือ ในบางสถาบันอาจารย์ที่ปรึกษาที่ประจำในแต่ละกลุ่มมีน้อย เมื่อเทียบกับสัดส่วนของจำนวนนักศึกษาทำให้ต้องจัดสรรอาจารย์พิเศษหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาเพิ่มเติมในกรณีที่มีความจำเป็นจริง ๆ ทั้งนี้จะได้เป็นการแบ่งเบาภาระของอาจารย์ที่ปรึกษา ทำให้อาจารย์มีเวลาดูแลและรับผิดชอบกลุ่มนักศึกษาได้อย่างทั่วถึง และผลงานที่ออกมาจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น และประการสำคัญคือ นักศึกษาจะสามารถปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาได้อย่างมั่นใจ เพราะอาจารย์ที่ปรึกษาประจำกลุ่มนั้น ๆ มีความชำนาญเฉพาะด้านตรงกับโครงการที่นักศึกษาได้เลือกไว้ ดังที่ อารียา คลังชำนาญ (2536) กล่าวว่า นักศึกษาต้องแสดงศักยภาพในการทำงานของตนเองออกมาอย่างเต็มที่ทุกขั้นตอน เพื่อผลิตผลงานที่มีคุณค่าทางความคิด และมีความสมบูรณ์ทางรูปแบบออกมาให้ได้

4. อัตราส่วนของอาจารย์ที่ปรึกษาต่อจำนวนนักศึกษา ปัญหาที่ประสพคือ ในบางสถาบันจะมีอาจารย์ที่ทำการสอนในกลุ่มจิตรกรรมมาก ในขณะที่กลุ่มประติมากรรม ภาพพิมพ์ และศิลปะประยุกต์ มีอาจารย์น้อยมาก หรือ ไม่มีเลยก็มี โดยเฉพาะกลุ่มจิตรกรรมมีนักศึกษาเลือกทำโครงการมาก ดังที่ วิชัย หวังไชยะ(2536) กล่าวว่า สาขาจิตรกรรมจะเปิดกว้าง สำหรับรูปแบบและแนวทางได้เต็มที่ ถึงกระนั้นจำนวนอาจารย์ในกลุ่มจิตรกรรมก็ยังคงไม่เพียงพอกับความต้องการของนักศึกษาที่เลือกทำโครงการ ทำให้อาจารย์ต้องดูแลและรับผิดชอบนักศึกษาในกลุ่มมากเกินไป ส่วนอาจารย์ในกลุ่มประติมากรรม ภาพพิมพ์และศิลปะประยุกต์นั้น จะไม่ค่อยมีปัญหาเนื่องจากนักศึกษามีความต้องการทำโครงการเหล่านี้้น้อยมาก จึงทำให้อาจารย์มีเวลาและดูแลรับผิดชอบได้ทั่วถึง

5. เกณฑ์การพิจารณาคณะกรรมการในการสอบ ไม่ประสพปัญหาเพราะอาจารย์ที่ปรึกษา ทุกคน และหัวหน้าภาควิชาศิลปะจะต้องเป็นคณะกรรมการในการสอบด้วย ทั้งนี้เพื่ออาศัยความชำนาญและเชี่ยวชาญเฉพาะด้านของคณะกรรมการทุกคนมาวิจารณ์งานของนักศึกษา และให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขผลงานของนักศึกษาให้ดียิ่งขึ้น

6. การใช้เทคโนโลยีในการดำเนินงาน ปัญหาที่ประสบคือ อาจารย์ยังขาดทักษะและความชำนาญในการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการดำเนินงาน อีกทั้งนักศึกษาขอใช้บริการด้านเทคโนโลยีน้อยมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทางสถาบัน และทางภาควิชาศิลปะเองไม่มีการอบรมการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ อย่างเป็นทางการ และเปิดให้ใช้บริการได้อย่างสะดวกสบาย มีเจ้าหน้าที่คอยแนะนำและควบคุมการใช้อุปกรณ์ ในส่วนของนักศึกษาที่มีการใช้เทคโนโลยีน้อยอาจเป็นเพราะนักศึกษาเลือกที่จะทำโครงการในกลุ่มจิตรกรรมมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ (ข้อที่ 5 ตารางที่ 2) ซึ่งการปฏิบัติงานด้านจิตรกรรมนั้น ไม่มีความจำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยอันใด นอกจากฝีมือทักษะและประสบการณ์ ส่วนตัวเพื่อผลิตเป็นชิ้นงานออกมา และการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ นั้นจำเป็นต้องอาศัยเวลาในการทำความรู้จักและคุ้นเคยก่อนที่จะนำมาใช้งานได้จริง ๆ ซึ่งจะทำให้งานเกิดความล่าช้าและได้งานออกมาไม่ตรงกับที่ตั้งใจไว้

7. ทักษะของหัวหน้าภาควิชาศิลปะเกี่ยวกับคุณภาพของนักศึกษาที่เรียนวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล เนื่องจากวิธีการดำเนินงานในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลจะเน้นให้นักศึกษารู้จักคิดเป็นและแก้ปัญหาเป็น ทำให้เกิดทักษะและความชำนาญ ตลอดจนมีประสบการณ์ในการทำงานด้วยตนเองมากขึ้น และจากคำอธิบายรายวิชาที่กล่าวว่า นักศึกษาจะต้องทำงานในกรณีพิเศษที่ตนเองเสนอหรือเป็นงานที่น่าสนใจและก่อให้เกิดประโยชน์ต่ออาชีพของตนได้ (สถาบันราชภัฏ, 2536) จะเห็นได้ว่านักศึกษาที่เรียนวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลไปแล้วจะสามารถทำงานได้ด้วยตนเองอย่างมีคุณภาพ และสามารถประกอบอาชีพในอนาคตได้อย่างมากมาย

8. ทักษะของหัวหน้าภาควิชาศิลปะเกี่ยวกับวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ในอดีตนั้นอาจารย์ส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสนใจในตัวนักศึกษาและไม่ให้ความสำคัญกับวิชานี้มากนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบทบาทผู้สอนนั้นไม่โดดเด่นเท่ากับบทบาทของผู้เรียนมากนัก เนื่องจากอาจารย์จะเป็นเพียงผู้ชี้แนะแนวทาง ให้คำปรึกษา และประเมินผลเท่านั้น (สุชาติ ศิริสุขไพบูลย์, 2527) ในปัจจุบัน นักศึกษาส่วนใหญ่กล้าแสดงออกและเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น และมีทักษะกว้างไกลไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากยุคสมัยมีการเปลี่ยนแปลงไป สังคมมีการยอมรับสิ่งใหม่ ๆ มากขึ้นและเปิดโอกาสให้แสดงออกมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการเรียนแบบผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเป็นอย่างมาก ดังที่ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นการเน้นคุณค่าของตนเอง การกระทำ การตัดสินใจ การตัดสินใจคุณค่าด้วยตนเอง พึ่งตนเองมากที่สุด มีความมั่นใจ ภูมิใจที่เป็นตัวของตัวเอง การเรียนเป็นรายบุคคลนี้ ผู้เรียนมีอิสระและเสรีภาพในการเรียนได้ 3 ประการ คือ เสรีภาพที่จะก้าวไปตามความสามารถของเขา

เสรีภาพที่จะเลือกวิธีการเรียนการสอน และเสรีภาพที่จะเลือกเนื้อหาสาระตามความต้องการและความสนใจของเขาเอง ส่วนอนาคตนั้นอาจารย์ควรใส่ใจในรายละเอียดของนักศึกษาในแต่ละคนให้มากขึ้น พร้อมกับเปิดโอกาสให้สร้างสรรค์งานโดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยให้มากขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าพื้นฐานความรู้ ความถนัด ความสนใจ ทักษะคติและวิถีการดำเนินชีวิตของผู้เรียนในแต่ละคนมีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะพื้นฐานทางวิชาการที่ได้รับมาจากโรงเรียนต่าง ๆ ก็มีความแตกต่างกัน (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2530) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่อาจารย์ควรจะใส่ใจในรายละเอียดของนักศึกษาให้มากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้มีความเข้าใจในตนเองก่อนที่จะดำเนินงานในขั้นต่อ ๆ ไปด้วยความชัดเจนจนเสร็จสิ้นกระบวนการทั้งหมด พร้อมทั้งแนะนำให้ใช้เทคโนโลยีในการดำเนินงานให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในการประกอบอาชีพในอนาคต ที่สำคัญที่สุดคือ นักศึกษาจะจบการศึกษาออกไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถพัฒนาความคิดในการสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณภาพได้ในอนาคตต่อไป

9. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ควรมีการเปิดรายวิชาใหม่อีก 1 วิชา เช่น วิชาเอกศึกษาศาสตร์ เป็นต้น เพื่อเป็นการรองรับและเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษา ก่อนที่จะเรียนวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลจริง ๆ ทั้งนี้จะชวนให้นักศึกษาได้ทำความรู้จักกับรูปแบบการเรียนแบบศึกษาศิลปะส่วนตัวด้วยตนเองไปพร้อม ๆ กับค้นคว้าหาข้อมูล เพื่อจุดประกายแนวคิดจนสามารถสรุปเป็นความคิดรวบยอดได้ และส่งผลทำให้เกิดความกระตือรือร้นที่อยากจะทำงานนี้โดยเร็วที่สุด สุดท้ายควรมีการจัดโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล สัณจรเพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะของนักศึกษาให้มีความกว้างไกลในความคิดและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ทั้งในสถาบันราชภัฏด้วยกันและสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ก็ได้ ทั้งนี้จะทำให้เกิดประโยชน์และเกิดประสบการณ์แก่นักศึกษาโดยตรง ตลอดจนสามารถพัฒนาความคิดทางด้านศิลปะให้กว้างไกลมากยิ่งขึ้น ก่อนที่นักศึกษาจะจบการศึกษานในสาขาวิชาชีพนี้ เพื่อออกไปสู่ตลาดแรงงานจริง ๆ (อารียา คลังชำนาญ, 2536)

แบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ปัญหาการดำเนินงานของนักศึกษาในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลในหลักสูตรศิลปศึกษา ของสถาบันราชภัฏของอาจารย์และนักศึกษา มี 4 ด้าน ดังนี้

1. บทบาทของผู้สอน

โดยส่วนรวมพบว่าอาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าเป็นปัญหาในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อาจารย์มีปัญหาหนัก และนักศึกษามีความเห็นเกี่ยวกับปัญหาด้านบทบาทของผู้สอนอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดในข้อเดียวกัน คือ การดำเนินงานของผู้สอนในด้านการตรวจสอบผลงานภาคเอกสาร ซึ่ง ไพฑูรย์ สินลาร์ตัน (2524) กล่าวว่า ผู้เรียนยังไม่มีประสิทธิภาพในการอ่านมากนัก และจับใจความสำคัญไม่ได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเรียนการสอนในโปรแกรมวิชาศิลปศึกษานั้นจะเน้นทางด้าน การปฏิบัติงานเป็นส่วนใหญ่ (รัตนา รักสกุลพานิชย์, 2536) นอกจากนี้ผู้เรียนส่วนมากยังคงต้องเรียนวิชาอื่น ๆ อีก ทำให้มีเวลาให้กับวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลไม่เต็มที่ (วิชัย หวังไชยะ, 2536) จึงทำให้ผลงานภาคทฤษฎีของผู้เรียนมีปัญหาค่อนข้างมากและไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร และสร้างความยุ่งยากให้กับอาจารย์ในการตรวจสอบผลงานภาคเอกสารของนักศึกษา ดังนั้นผู้สอนจึงควรที่จะมีการสร้างความรู้และความเข้าใจทางด้านเนื้อหาภาคทฤษฎีก่อน เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจให้ตรงกันระหว่างอาจารย์และนักศึกษาและเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการปฏิบัติงานภาคเอกสารให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดโดยอาจารย์มีปัญหาน้อย และนักศึกษามีความเห็นเกี่ยวกับปัญหาด้านบทบาทของผู้สอนอยู่ในระดับปานกลาง ในข้อเดียวกันคือ การให้คำปรึกษาและแนะนำแก่ผู้เรียนในด้านการเปิดโอกาสให้ซักถามได้ตลอดเวลา ทั้งนี้การสอนเป็นบทบาทของครูในลักษณะของวิธีการ ฉะนั้นการสอนจึงเป็นแต่เพียงการแนะนำวิธีการให้แก่ผู้เรียนอย่างมีวิธีการที่เหมาะสมให้แก่ผู้เรียน และการเรียนของบุคคลแต่ละบุคคลก็เป็นส่วนหนึ่งของการสอนทั้งสิ้น (Gagne อ้างถึงใน วิชัย วงษ์ใหญ่, 2537) นอกจากนี้ สุชาติ ศิริสุขไพบูลย์ (2527) และ ไพฑูรย์ สินลาร์ตัน (2524) กล่าวสอดคล้องกันว่า บทบาทของผู้สอนในการสอนแบบผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองนั้นผู้สอนควรเป็นผู้วางแผน ผู้เตรียมการ ผู้ให้คำปรึกษา และผู้ประเมินผล โดยทั่วไปผู้สอนจะจำกัดขอบเขตของเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิชาเรียนแล้วให้ผู้เรียน ไปค้นหาข้อมูล ศึกษาด้วยตนเอง จากนั้นผู้สอนจะชี้แนะแหล่งความรู้ต่าง ๆ ให้ผู้เรียนไปศึกษาเพิ่มเติม ถ้ามีปัญหาอะไรก็จะ

ให้มาพบอาจารย์ผู้สอนได้ตลอดเวลา สอดคล้องกับ วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2524) กล่าวถึง สิ่งที่สำคัญที่สุดในภารกิจของครูอาจารย์ก็คือ การอบรมสั่งสอนให้ความรู้ทางวิชาการแก่ศิษย์ทั้งใน และนอกห้องเรียน จากงานวิจัยของ วิณา มิ่งขวัญ (2530) เรื่อง ปัญหาการเรียนของนักศึกษาวิชา เอกศิลปศึกษา ในโครงการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ และ งานวิจัยของ วิทยา เริง โสภุม (2535) เรื่องความคิดเห็นของนักศึกษาวิชาเอกศิลปะระดับ อนุปริญาเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาศิลปะในสหวิทยาลัยพุทธชินราชและสหวิทยาลัย ล้านนา ได้กล่าวสอดคล้องกัน พบว่า การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถามในชั่วโมงเรียนนั้นเป็น ปัญหาบ่อย เนื่องจากผู้สอนมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับวิธีสอนและมีความ เชี่ยวชาญในวิชาชีพที่จะทำการสอนอยู่แล้ว (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2537) ดังนั้น จะเห็นได้ว่า หนึ่งใน ภาระหน้าที่ของอาจารย์ที่ดำเนินการสอนแบบผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองนั้น คือ การให้ คำปรึกษาและแนะนำแก่ผู้เรียนในด้านการเปิดโอกาสให้ซักถามได้ตลอดเวลา

2. บทบาทของผู้เรียน

โดยส่วนรวมพบว่าอาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าเป็นปัญหา ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อาจารย์มีความเห็นเกี่ยวกับปัญหาด้านบทบาท ของผู้เรียนอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ การมีระเบียบวินัยในตนเองต่อการทำงาน ทั้งนี้การเรียนการสอนในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลเป็นการเรียนแบบให้ผู้เรียน ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยที่ผู้เรียนต้องศึกษาเองโดยอิสระ มีอาจารย์คอยแนะนำและให้ คำปรึกษา ไม่ต้องเข้าชั้นเรียน ศึกษาการใช้เครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์ ต่าง ๆ ตามจุดประสงค์ที่วาง ไว้ และศึกษานอกสถานที่โดยทำวิจัยอิสระ (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2524) ซึ่งการเรียนในลักษณะนี้ ผู้เรียนจะมีอิสระในการทำงานสูง ทำให้ผู้เรียนบังคับตนเองไม่ได้ทั้งในเรื่องของ การวางแผนการ ทำงาน การใช้งบประมาณ การแบ่งเวลาในการเรียน และการทำงานให้เสร็จตามกำหนดเวลา (วิชัย หวังไชยะ, 2536) นอกจากนี้ผู้เรียนยังขาดความรับผิดชอบ ไม่ตรงต่อเวลา ไม่เตรียมพร้อม ขาดระเบียบวินัย ขาดความขยันเอาใจใส่ ไม่ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง และมีปัญหาส่วนตัวที่มี ผลกระทบต่อการเรียน (บรรลือ ขอรวมเดช, 2533) ดังที่ งานวิจัยของ มนัส อารีรอบ (2533) กล่าวว่า ในการเรียนการสอนวิชาศิลปะนั้นมีเนื้อหาทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ซึ่งผู้เรียนจะ ต้องมีความสามารถ คิดดี กระทำดี ประณีตเรียบร้อย มีความรับผิดชอบ เชื่อมมั่นในตนเอง มีความ ตั้งใจจริง มีความอดทนและรวมไปถึงความมีระเบียบวินัยในตนเองต่อการทำงาน ซึ่งประการ สุดท้ายผู้เรียนจำเป็นจะต้องรักษาระเบียบวินัยของตนอย่างเคร่งครัด (วิณา มิ่งขวัญ, 2530)

ส่วนข้อที่นักศึกษามีปัญหาปานกลาง โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ การดำเนินงานของผู้เรียน ในด้านการรังสรรค์ผลงานภาคเอกสาร ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในบางส่วนของหลักสูตรศิลปศึกษา (ฉบับปรับปรุง 2536) โดยเฉพาะ วิชาศิลปนิพนธ์ 4(200) หน่วยกิต เป็นวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล 3(2-2) หน่วยกิต (กรมการฝึกหัดครู, 2537) จะเห็นได้ว่าวิชาโครงการศิลปะส่วนบุคคลนั้นมีจำนวนหน่วยกิตลดลง และการเรียนในภาคทฤษฎีกับภาคปฏิบัติมีความสำคัญที่เท่ากัน ซึ่งจากเดิมนั้นจะมีแต่ภาคปฏิบัติเพียงอย่างเดียว ทำให้การสร้างสรรคผลงานภาคเอกสารของผู้เรียนเป็นไปได้ยาก และไม่เป็นที่น่าพอใจนัก นอกจากนี้ วิณา มิ่งขวัญ (2530) ได้กล่าวสรุปในงานวิจัยว่า นักศึกษาเห็นว่าการค้นคว้าด้วยตนเองนั้นต้องใช้เวลาในการไปศึกษาค้นคว้า ในห้องสมุด และแหล่งวิชาการอื่น ๆ มาก อีกทั้งเมื่อนักศึกษาไม่ได้เป็นไปตามบทบาทที่อาจารย์คาดหวังไว้จึงทำให้อาจารย์รู้สึกว่ักศึกษามีปัญหา มาก รัตนา รักสกุลพานิชย์ (2536) กล่าวว่า การเรียนการสอนศิลปะส่วนใหญ่จะเน้นทางด้านการปฏิบัติงานมากกว่าที่จะเน้นการทำงานด้านทฤษฎี จึงทำให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ฝึกฝนการทำงานภาคทฤษฎีน้อยมาก ทำให้ขาดประสบการณ์ ขาดทักษะ ขาดความรู้ความเข้าใจในการสร้างสรรค์ผลงานภาคเอกสารที่ดีและถูกต้อง ดังที่ Bloom (1956) กล่าวว่า หากผู้เรียนขาดความรู้หรือจินตนาการในด้านประสบการณ์สุนทรีย์แล้ว เขาจะสามารถ พูด ทำ และพิจารณาเลือกสรรเกี่ยวกับศิลปะได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ดังนั้น ผู้เรียนจึงจำเป็นต้องแสดงศักยภาพในการทำงานของตนเองออกมาอย่างเต็มที่ทุกขั้นตอน เพื่อผลิตผลงานที่มีคุณค่าทางความคิดและมีความสมบูรณ์ทางรูปแบบออกมาให้ได้ (อารียา คลังชำนาญ, 2536)

สำหรับข้อที่อาจารย์มีความเห็นเกี่ยวกับปัญหาด้านบทบาทของผู้เรียนอยู่ในระดับปานกลาง โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การทำความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของวิชา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิณา มิ่งขวัญ (2530) ที่กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของหลักสูตรในโปรแกรมวิชาศิลปศึกษาที่กำหนดไว้แต่ละข้อนั้นมีปัญหาบ่อย ทั้งนี้เป็นเพราะผู้เรียนจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจกับจุดมุ่งหมายของเนื้อหาวิชาให้ชัดเจน รวมทั้งควรสำรวจตนเองว่ามีความถนัดหรือสนใจด้านใด และควรศึกษาเนื้อหาด้วยตนเองพร้อมกับเข้าพบอาจารย์ที่ปรึกษาอยู่เสมอ (สุชาติ สิริสุขไพบูลย์, 2527) สอดคล้องกับ ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2524) กล่าวว่า ผู้เรียนมีความจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจกับจุดมุ่งหมายของเนื้อหาวิชาให้ชัดเจนก่อนที่จะทำการสำรวจว่าตนเองมีความถนัดหรือสนใจด้านใด พร้อมทั้งศึกษาเนื้อหา และเลือกวิธีการทำงานที่เหมาะสมกับตนเองควบคู่ไปกับการพบปะอาจารย์ที่ปรึกษาอยู่เสมอ

ส่วนข้อที่นักศึกษามีปัญหาปานกลาง โดยมีข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การเข้าพบอาจารย์ที่ปรึกษา ทั้งนี้เป็นเพราะวิธีการศึกษาศิลปนิพนธ์เป็นลักษณะการศึกษาค้นคว้าด้วย

ตนเอง ซึ่งหลักในการจัดการเรียนการสอนแบบให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองหรือเอกัตศึกษานี้คือ เปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้มี โอกาสค้นคว้าตามแนวทางเสนอแนะจากอาจารย์ผู้ควบคุมวิชา นักศึกษาจะพบอาจารย์ตามเวลาที่กำหนด เช่น สัปดาห์ละ 1 หรือ 2 ชั่วโมง ตามจำนวนหน่วยกิตที่ลงทะเบียนไว้ และไม่จำเป็นต้องพบอาจารย์ทุกสัปดาห์ เพราะบางสัปดาห์จะกำหนดให้นักศึกษาไปค้นคว้าหาความรู้จากห้องสมุด และเวลาที่มาพบอาจารย์ตามตารางที่ทั้งสองฝ่ายจัดไว้ก็จะให้นักศึกษา รายงานเรื่องที่ค้นคว้ารวบรวม ประมวลความรู้ความคิดเห็น ในขณะที่เดียวกันอาจารย์จะเป็นผู้ซักถามเพิ่มเติมหรือเสนอแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติมให้ในกรณีที่ผู้เรียน ได้สาระยังไม่ครบถ้วนตามที่ได้วางแผนร่วมกันได้ (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2530) และ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2524) ได้กล่าวถึงกระบวนการและผลผลิตวิทยานิพนธ์ คือคูกระบวนการ (process) และ ผลผลิต (product) โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นผู้คอยดูว่านักศึกษาได้ดำเนินการมาอย่างถูกต้อง หรือเป็นกระบวนการที่พอจะเชื่อถือได้แค่ไหน เพราะถ้านักศึกษาได้เข้าใจกระบวนการและเดินในทิศทางที่ถูกต้องแล้วก็จะเกิดความมั่นใจว่าเมื่อจบไปแล้วเราจะหาความรู้ต่อไปได้ เพราะส่วนหนึ่งเป็นหน้าที่ของอาจารย์อยู่แล้วและโดยส่วนตัวของอาจารย์จะมีความกล้าแสดงความคิดเห็น มีความมั่นใจในตนเอง มีความยุติธรรม มีความกล้าเสี่ยง มีจิตใจเมตตากรุณา อารมณ์อ่อนไหว มีความคิดสร้างสรรค์ และมีความรับผิดชอบ (Kessler, 1989) ที่สำคัญอาจารย์มีความชำนาญ มีทักษะ มีประสบการณ์ในการทำงานที่มากกว่านักศึกษา มีการแก้ปัญหา และมีความสามารถที่ชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องให้กับนักศึกษาได้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการเข้าพบอาจารย์ที่ปรึกษานั้นจะไม่ค่อยมีปัญหามากนัก

3. อุปสรรคการเรียนการสอน

โดยส่วนรวมพบว่าอาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าเป็นปัญหาในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อาจารย์มีปัญหาด้านอุปสรรคการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากโดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ อุปสรรคการเรียนของผู้เรียนในด้านราคาของวัสดุอุปกรณ์ ทั้งนี้เนื่องจากผู้เรียนได้เลือกทำโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล ในกลุ่มจิตรกรรมมากกว่ากลุ่มประติมากรรม ภาพพิมพ์ และศิลปะประยุกต์ (ข้อที่ 5 ในตารางที่ 3) ดังที่ วิชัย หวังไชยะ (2536) กล่าวว่า การทำงานทางด้านจิตรกรรมจะเปิดทางกว้างสำหรับรูปแบบและแนวทางได้อย่างเต็มที่ จึงทำให้ผู้เรียนให้ความสนใจงานด้านจิตรกรรมมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ สำหรับการปฏิบัติงานในด้านจิตรกรรมนั้นจำเป็นต้องใช้วัสดุ อุปกรณ์ในการเรียนมาก เพราะเป็นสิ่งที่ใช้แล้วหมดไป เช่น สี พู่กัน กระดาษ น้ำมัน เป็นต้น ทำให้ต้องเสียเวลาในการซื้อหา และเสียทุนทรัพย์อย่างต่อเนื่องจนกว่างานจะเสร็จ สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ ราคาของวัสดุอุปกรณ์ซึ่งจะมีราคาแพง และจะแพงขึ้นเรื่อย ๆ

ตามกาลเวลา สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิมา มิ่งขวัญ (2530) พบว่า ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์ในการปฏิบัติงานศิลปะเป็นปัญหามาก เนื่องจาก ผลงานบางชิ้นจำเป็นต้องใช้วัสดุที่เป็นชิ้นใหม่และต้องซื้อหามาในราคาแพง และของบางอย่างถ้าซื้อในปริมาณมากจะได้ราคาถูกกว่าซื้อน้อย ๆ แต่ก็ต้องพิจารณาเมื่อซื้อจำนวนมากมาเก็บไว้แล้ว สภาพของวัสดุชิ้น ๆ จะไม่เสื่อมไปก่อนที่จะมีการใช้สอย (นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร, 2526)

ส่วนข้อที่นักศึกษามีปัญหามาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ อุปสรรคการเรียนของผู้เรียนในด้านงบประมาณที่ใช้ในการทำงาน เนื่องจากผู้เรียนส่วนใหญ่จะใช้งบประมาณในการทำโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลประมาณ 5,000 บาทขึ้นไป (ข้อที่ 6 ในตารางที่ 3) และส่วนใหญ่จะทำโครงการในกลุ่มจิตรกรรมมากกว่ากลุ่มประติมากรรม ภาพพิมพ์และศิลปะประยุกต์ (ข้อที่ 5 ในตารางที่ 3) ซึ่งปัญหาในการดำเนินงานของผู้เรียนส่วนใหญ่้นั้นมาจากทุนทรัพย์ ดังที่ วิชัย หวังไชยะ (2536) ได้กล่าวว่า ปัญหาการดำเนินงานในด้านจิตรกรรมค่อนข้างมีปัญหาเรื่องทุนทรัพย์ ทำให้ต้องตัดเทคนิคบางอย่างออกเพื่อให้ลดต้นทุนให้มากที่สุด และได้ประเมินงบประมาณอย่างคร่าว ๆ ได้ถึง 3,000 บาท ซึ่งในที่นี้ยังไม่รวมค่าใช้จ่ายในการทำผลงานภาคเอกสาร และการปรับปรุงแก้ผลงานทั้งภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎี

สำหรับข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด โดยอาจารย์มีความเห็นเกี่ยวกับปัญหาด้านอุปสรรคการเรียนการสอนอยู่ในระดับน้อย และนักศึกษามีปัญหาน้อย ในข้อเดียวกันคือ อุปสรรคการเรียนของผู้เรียนในด้านการนำวัสดุท้องถิ่นมาใช้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า นักศึกษาผ่านการเรียนวิชาศิลปะพื้นฐานมาแล้ว โดยมีเนื้อหาและวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนคือ เน้นลักษณะ วัสดุ วิธีการใช้ และประโยชน์ใช้สอยรวมทั้งวิธีการอนุรักษ์ และวิธีการเผยแพร่ศิลปะพื้นบ้านในสาขาต่าง ๆ ของแต่ละท้องถิ่นมาแล้ว จึงไม่ค่อยเป็นปัญหาในการเลือกใช้วัสดุท้องถิ่นมากนัก (เนื้ออ่อน ขรวทองเขียว, 2538) นอกจากนี้ Michael (1983) และ อ่ำไพ ตีรณสาร (2537) ได้กล่าวสอดคล้องกันในเรื่องของลักษณะในการทำงานศิลปะว่า นักศึกษาจำเป็นต้องมีทักษะและความชำนาญในการเลือกใช้สื่อและอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับงานของตนเอง และโดยส่วนใหญ่แล้วนักศึกษาในสถาบันราชภัฏจะเป็นคนท้องถิ่นซึ่งมีความรู้ความสามารถในการเลือกใช้วัสดุท้องถิ่นได้ดีอยู่แล้ว ที่สำคัญการนำเศษวัสดุหรือวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นสำหรับทำงานศิลปะนี้ นอกจากจะเป็นการประหยัดเหมาะกับสภาพบ้านเมืองของไทย แล้วยังเป็นพื้นฐานให้ผู้เรียนรู้จักคิดแก้ปัญหาและรู้จักพลิกแพลงสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ นอกจากนี้ยังเป็นการขยายประสบการณ์ การรับรู้คุณสมบัติพิเศษของสิ่งเหล่านั้นและนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างงานศิลปะได้ดียิ่งขึ้น (นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร, 2526) ดังนั้น การนำวัสดุท้องถิ่นมาใช้จึงไม่ค่อยเป็นปัญหามากนัก

4. ทักษะพื้นฐานของผู้เรียน

โดยส่วนรวมพบว่าอาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าเป็นปัญหาปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อาจารย์มีความเห็นเกี่ยวกับปัญหาด้านทักษะพื้นฐานของผู้เรียนในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ทักษะพื้นฐานของผู้เรียนด้านผลงานภาคเอกสารในการเรียบเรียงข้อมูลตามขั้นตอนการทำงาน จากงานวิจัยของ กาญจนา บุญรัมย์ (2524) กล่าวว่า ผู้เรียนยังไม่มีประสิทธิภาพในการอ่านมากนัก ทำให้จับใจความสำคัญไม่ได้และเสียเวลาในการอ่านมากเกินไป อีกทั้งผู้เรียนยังขาดทักษะในการ ค้นหาหาความรู้อีกด้วย ดังที่ วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530) และวิมา มิ่งขวัญ (2530) กล่าวสอดคล้องกันว่า เนื่องจากผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้แตกต่างกัน ความถนัดและสนใจไม่เท่าเทียมกัน สิ่งแวดล้อม ทักษะคิด และวิถีชีวิตครอบครัวที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะพื้นฐานทางวิชาการที่ได้รับมาจะแตกต่างกันไป โรงเรียนต่าง ๆ ก็มีความแตกต่างกัน ที่สำคัญผู้เรียนเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง และรู้ข้อเท็จจริงมากที่สุด โดยให้ความเห็นไปตามสภาพความเป็นจริงที่ตนประสบอยู่ในเรื่องของความแตกต่างกันในพื้นที่ความรู้ทางศิลปะของผู้เรียน ความแตกต่างกันทางประสบการณ์และความแตกต่างกันทางทักษะในการปฏิบัติงาน ซึ่งสาเหตุเหล่านี้ทำให้ทักษะพื้นฐานของผู้เรียนด้านผลงานภาคเอกสารในการเรียบเรียงข้อมูลตามขั้นตอนการทำงานไม่เป็นไปตามเป้าหมาย สื่อความหมายโดยใช้ภาษาสำนวนที่ไม่ชัดเจน และไม่ตรงกับผลงานภาคปฏิบัติมากนัก ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ส่วนข้อที่นักศึกษามีปัญหามาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ทักษะพื้นฐานของผู้เรียนด้านผลงานภาคปฏิบัติในการสรุปข้อมูลที่ค้นคว้ามาเป็นแนวคิด ทั้งนี้เนื่องจากขั้นตอนในการทำงานศิลปะจะเริ่มจากแนวคิด แรงบันดาลใจ การแสดงออก จนถึงขั้นทำสำเร็จเป็นผลงานในที่สุด (อำไพ ติรณสาร, 2537) จะเห็นได้ว่าอันดับแรกในการทำงานศิลปะคือ แนวคิด ดังที่ รัตนา รักสกุลพานิชย์ (2536) กล่าวสรุปในงานวิจัยว่า อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยกับการสร้างแนวความคิดและสรุปแนวคิดในการสร้างงาน ซึ่งสอดคล้องกับ สันติคุณประเสริฐ (2531) กล่าวว่า กระบวนการออกแบบนอกจากจะมีขั้นตอนการศึกษาและตีปัญหาแล้ว ยังต้องมีขั้นตอนการระดมความคิดสร้างสรรค์ขั้นต้น (Preliminary Idea) ซึ่งเป็นการนำเอาปัญหาและข้อมูลที่ได้ศึกษามา เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาหลาย ๆ แนวทาง โดยอาศัยการออกแบบระบบความคิดสร้างสรรค์ต่าง ๆ ให้มากและชัดเจนที่สุดโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดรวบยอด กระบวนการต่อมา คือ กระบวนการกลั่นกรองความคิดในการออกแบบ (Design Refinement) เป็นขั้นตอนเอาวิธีการแก้ปัญหาหลายรูปแบบจากการระดมความคิดข้างต้น นำมาคัดเลือกกลั่นกรอง เพื่อศึกษาถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ จากข้อความดังกล่าวสรุปได้ว่า

การสร้างแนวความคิด และสรุปแนวคิดในการสร้างงานเป็นขั้นตอนที่สำคัญก่อนทำงานต้องมีการกำหนดแนวคิดขึ้นมาก่อนล่วงหน้า เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างงานต่อไป วิชัย หวังไชยะ (2536) กล่าวว่า ในช่วงแรกจะประสบปัญหาในการเลือกโครงการ ซึ่งทำให้ใช้เวลานาน และไม่สามารถค้นพบลักษณะรูปแบบที่ชัดเจนของตนได้ นอกจากนี้ตัวผู้เรียนเองขาดทักษะในการค้นคว้าหาความรู้ และการประมวลความรู้ สาเหตุอาจมาจากผู้เรียนยังไม่มีประสิทธิภาพในการอ่านมากนักทำให้ จับใจความสำคัญไม่ได้ และสุดท้ายจึงทำให้ผู้เรียนไม่สามารถสรุปแนวคิดเป็นของตนเองได้ ซึ่งจะมีผลต่อการทำงานในขั้นตอนต่อไป และ ทำให้เกิดความล่าช้า เสียเวลาในการปฏิบัติงานเป็นอย่างมาก

สำหรับข้อที่อาจารย์มีความเห็นเกี่ยวกับปัญหาด้านทักษะพื้นฐานของผู้เรียนในระดับปานกลาง โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ทักษะพื้นฐานของผู้เรียนด้านผลงานภาคปฏิบัติ ในการทำความเข้าใจในคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้เรียนทุกคนได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางศิลปะทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติมาตั้งแต่ปี 1 จนถึงปี 4 ทำให้ผู้เรียนมีการสะสมประสบการณ์ในการเรียนรู้มาโดยตลอด มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการทำงานมากพอสมควร ประกอบกับในส่วนของตัวผู้สอนเอง ก็มีหน้าที่ที่จะต้องคอยแนะนำและให้คำปรึกษา เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ผู้เรียนเสมอ และถ้ามีปัญหาอะไรก็ให้มาพบอาจารย์ที่ปรึกษาได้ตลอดเวลา (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2524) จะเห็นได้ว่า เมื่อใดก็ตามที่ผู้เรียนเกิดความสงสัยและไม่เข้าใจในคำแนะนำของ ผู้สอนก็สามารถปรึกษาและทำความเข้าใจใหม่ได้จนเกิดความชัดเจนถ่องแท้ยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็น ขั้นตอนของการกำหนดปัญหา การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล การคิดค้นหาแนวทาง ตลอดจนการลงมือปฏิบัติงานก็ตาม ผู้เรียนจะต้องแสดงศักยภาพในการทำงานของตนเองออกมาอย่างเต็มที่ทุกขั้นตอน เพื่อผลิตผลงานที่มีคุณค่าทางความคิดและมีความสมบูรณ์ทางรูปแบบออกมาให้ได้ (อารียา คลังชำนาญ, 2536) จึงไม่เป็นการยากจนเกินไปที่ผู้เรียนจะทำความเข้าใจในคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อมาพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมงานของตนให้เกิดความเหมาะสมและถูกต้องตามระเบียบแบบแผนยิ่งขึ้น

ส่วนข้อที่นักศึกษามีปัญหาปานกลาง โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ทักษะพื้นฐานของผู้เรียนด้านผลงานภาคปฏิบัติในการปฏิบัติตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ บรรลือ ขอรวมเดช (2533) ที่พบว่า ปัญหาที่ผู้เรียนไม่เชื่อคำแนะนำของอาจารย์ผู้สอนนั้นเป็นปัญหาน้อย ทั้งนี้เป็นเพราะผู้เรียนเชื่อว่า ผู้สอนจะมีความพร้อมทางด้านวิชาการ มีความสามารถที่จะให้ข้อมูล อธิบายหลักเกณฑ์ ทฤษฎี และปัจจัยต่าง ๆ ให้กับผู้เรียนได้อย่างกระจ่างชัด (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2530) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kessler (1989) พบว่า ผู้สอนศิลปะมีความกล้าแสดงความคิดเห็น มีความมั่นใจในตนเอง มีความยุติธรรม มี

ความกล้าเสี่ยง มีจิตใจเมตตากรุณา อารมณ์อ่อนไหว มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีความรับผิดชอบ นอกจากนี้ผู้สอนยังมีความเชี่ยวชาญในวิชาชีพที่จะทำการสอนและมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติเกี่ยวกับวิธีการสอน พื้นฐานทางด้านส่วนตัว ทักษะที่ดีต่อการสอน ซึ่งทั้งหมดจะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงคุณภาพการสอนที่ดีได้ (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2537) ดังนั้นผู้เรียนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาในทุกขั้นตอนและปฏิบัติตามอยู่เสมอ เพื่อการทำงานที่ถูกต้องตามแบบแผน และมีประสิทธิภาพในการทำงานในอนาคตต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่องการศึกษาปัญหาการดำเนินงานของนักศึกษาในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลในหลักสูตรศิลปศึกษา ของสถาบันราชภัฏ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารสถาบันราชภัฏ

1. ควรสำรวจสภาพและความต้องการของภาควิชาศิลปะพร้อมกับจัดสรรงบประมาณให้มากขึ้น เพื่อปรับปรุงสถานที่และอุปกรณ์การเรียนการสอนที่มีอยู่เดิมให้ดีขึ้นและเพิ่มเติมในส่วนที่ยังขาดแคลน ให้มีความเพียงพอกับความต้องการของนักศึกษา
2. ควรเห็นคุณค่าและความสำคัญในการเรียนการสอนวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล โดยส่งเสริมให้อาจารย์ได้รับการอบรม สัมมนา และศึกษาต่อในด้านเกี่ยวข้องได้
3. ควรจัดให้มีโครงการแลกเปลี่ยนทัศนะของนักศึกษา ในสถาบันราชภัฏทั่วประเทศ หรือสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ที่มีการเรียนการสอนวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างวิสัยทัศน์ให้กับนักศึกษาก่อนที่จะจบการศึกษาออกไปประกอบอาชีพในภายหน้า

ข้อเสนอแนะสำหรับหัวหน้าภาควิชาศิลปะ

1. ควรเปิดรายวิชาใหม่ เช่น เอกตศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้นักศึกษาได้รู้จักรูปแบบการเรียนแบบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะเรียนวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลจริง ๆ
2. ควรชี้ให้อาจารย์และนักศึกษาได้เล็งเห็นและตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของการเรียนการสอนวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลให้มากขึ้น เนื่องจากเป็นวิชาที่นักศึกษาจะต้อง

ค้นหาด้วยตนเอง เพื่อแสดงศักยภาพและความมั่นใจในการทำงานอย่างเต็มที่ทุกขั้นตอน ก่อนที่จะจบการศึกษาออกไปประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

3. ควรมีการจัดการอบรมวิธีการดำเนินงานของนักศึกษาให้ชัดเจนและละเอียดกว่านี้ เช่น มีการใช้สื่อประกอบการอบรมพร้อมทั้งมีตัวอย่างผลงานภาคปฏิบัติและผลงานภาคเอกสารที่ดี มีการแจกคู่มือให้นักศึกษาในการดำเนินงานที่ถูกต้อง มีการกำหนดเวลาที่ชัดเจนและแน่นอนในการเข้าพบอาจารย์และการส่งงานในแต่ละครั้ง

4. ควรจัดสรรอาจารย์ที่ปรึกษาเข้าประจำกลุ่มต่าง ๆ ให้ตรงกับความถนัดและความสนใจของอาจารย์ และมีการเพิ่มเติมอาจารย์ที่ปรึกษา เช่น ศิลปินรับเชิญ เป็นต้น เฉพาะกลุ่มที่มีนักศึกษาเลือกทำโครงการมากเป็นพิเศษ เช่น กลุ่มจิตรกรรม เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้อาจารย์ที่ปรึกษาได้ลดภาระในการดูแลและสามารถรับผิดชอบนักศึกษาได้อย่างทั่วถึง ส่งผลให้ผลงานของนักศึกษาออกมามีคุณภาพมากขึ้น

5. ควรมีการจัดอบรมการใช้อุปกรณ์การเรียนการสอนและเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่สามารถประยุกต์ใช้ในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคลให้กับอาจารย์และนักศึกษาได้เรียนรู้ เพื่อที่จะสามารถพัฒนาผลงานภาคปฏิบัติและภาคเอกสารให้มีความทันสมัย และสอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันได้

ข้อเสนอแนะสำหรับอาจารย์ที่ปรึกษา

1. ควรสนใจและใส่ใจในรายละเอียดของนักศึกษาแต่ละคนให้มากขึ้น เนื่องจากนักศึกษาแต่ละคนมีพื้นความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกัน

2. ควรมีความเป็นกันเองและเปิดกว้างในความคิดเห็นของนักศึกษา พร้อมกับควรมีเวลาอธิบายถึงเหตุผลในการวิจารณ์งานในแต่ละครั้ง และเหตุผลของข้อเสนอแนะที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขผลงานภาคปฏิบัติและภาคเอกสารของนักศึกษาด้วย

3. ควรกระตุ้นให้นักศึกษามีความขยันและเอาใจใส่ต่อการดำเนินของตน เพื่อให้ นักศึกษาเกิดความรับผิดชอบและมีระเบียบวินัยในตนเองต่อหน้าที่การงานให้มากขึ้น

4. ควรแนะนำให้นักศึกษาได้ใช้อุปกรณ์การเรียนการสอน และเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มี อยู่ในภาควิชาศิลปะ และในสถาบันมาประยุกต์ใช้กับ โครงการของแต่ละคนได้อย่างเหมาะสม

5. ควรแนะนำแหล่งในการค้นคว้าเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ตรงประเด็นที่สุดในแต่ละโครงการ รวมทั้งอธิบายรูปแบบและวิธีการที่ถูกต้องในการทำงานด้านเอกสารด้วย

ข้อเสนอแนะสำหรับนักศึกษา

1. ควรสำรวจความถนัดและความสนใจของตนเองพร้อมกับศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาให้ได้มากที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวคิด ตลอดจนสามารถสรุปความคิดรวบยอดเป็นของตนเองได้อย่างมั่นใจ
2. ควรศึกษาและทำความเข้าใจถึงรูปแบบและวิธีการในการทำผลงานภาคเอกสารและภาคปฏิบัติให้ชัดเจนและถูกต้องตามระเบียบแบบแผน ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งผลงานที่มีคุณภาพ
3. ควรจัดการวางแผนในการดำเนินงาน ในเรื่องของเวลาและงบประมาณ ให้มีความลงตัวและเหมาะสมกับโครงการของตนเองให้มากที่สุด
4. ควรมีระเบียบวินัยในตนเอง มีความเอาใจใส่และรับผิดชอบในหน้าที่การงานของตนได้อย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรใช้ผลงานวิจัยในครั้งนี้เป็นพื้นฐานในการทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารายวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล ในหลักสูตรศิลปศึกษา ของสถาบันราชภัฏ
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินงานของนักศึกษาในวิชาโครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล ในหลักสูตรอื่น ๆ ของสถาบันราชภัฏ